

Judecător al Curții Supreme exclus din corpul magistraților printr-o procedură disciplinară nelegală. Lipsa de independență și imparțialitate a Consiliului Superior de Justiție și a instanței de control judiciar - încălcarea art. 6 și 8 din Convenție - cauza *Oleksandr Volkov c. Ucrainei*

*Vasile Bozeșan,
judecător, Judecătoria Alexandria
Dragoș Călin,
judecător, Curtea de Apel București,
Ionuț Militaru,
judecător, Tribunalul București*

*Prin hotărârea din 9 ianuarie 2013 pronunțată în cauza **Oleksandr Volkov c. Ucrainei** (cererea nr. 21722/11), Curtea a constatat atât încălcarea art. 6 din Convenție prin faptul că reclamantul - judecător al Curții Supreme - nu a beneficiat de garanțiile privind "independența și imparțialitatea instanței" în procedura disciplinară desfășurată în fața Consiliului Superior de Justiție, a Parlamentului și a instanței de control judiciar, cât și încălcarea art. 8 din Convenție, prin faptul că eliberarea sa nelegală din funcția de judecător a constituit o ingerință nejustificată în dreptul la viață privată.*

Circumstanțele excepționale ale cauzei, care au revelat deficiențe grave ale sistemului judiciar ucrainean în materia răspunderii disciplinare a judecătorilor, au determinat Curtea - întemeiat și pe prevederile Cartei Europene privind Statutul Judecătorilor, opinia Comisiei de la Veneția, Raportul Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei - să analizeze și să precizeze standarde de exigență ale Convenției privitoare la:

- ✓ componența Consiliului Superior de Justiție, modul în care sunt numiți membrii acestuia, problema calității de "membri de drept" a Ministrului Justiției și a Procurorului General,*
- ✓ raporturile Consiliului cu celelalte puteri ale statului și cu societatea civilă;*
- ✓ independența și imparțialitatea instanței care controlează deciziile Consiliului Superior de Justiție în materie disciplinară;*
- ✓ modul în care legislația prevede și definește faptele care constituie abateri disciplinare, precum și maniera în care sunt interpretate aceste prevederi în practică;*
- ✓ necesitatea prevederii unei palete largi de sancțiuni disciplinare aplicabile judecătorilor pentru a permite o individualizare proporțională și adecvată a sancțiunii;*

✓ consecințele și sancțiunile la care se expune statul în cazul încălcării standardelor în materia răspunderii disciplinare a judecătorilor.

By judgment of 9 January 2013, delivered in the case **Oleksandr Volkov v. Ukraine** (application no. 21722/11), the Court found not only the violation of art. 6 of the Convention as the applicant - Judge of the Supreme Court - had not benefited of guarantees of "independence and impartiality of the court" during the disciplinary proceedings instituted before the High Council of Justice, the Parliament and the judicial review court, but also the violation of art. 8 of the Convention, as the unlawful dismissal of the applicant from the post of judge constituted an unjustified interference with his right to privacy.

The exceptional circumstances of the case which revealed serious deficiencies in the Ukrainian judicial disciplinary matter against the judges, determined the Court - also based on the European Charter on the Statute for Judges, the opinion of the Venice Commission, Report of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe - to analyze and clarify the standards of the Convention's requirements regarding to:

- the composition of the High Council of Justice, the way in which its members are appointed, the problem of as *ex officio* members of the Minister of Justice and the Prosecutor General;

- the Council's relations with the other powers of the State and the civil society; v the independence and the impartiality of the court which controls decisions of the Superior Court of Justice in disciplinary matters:

- the manner in which the law provides and defines the actions that constitute professional misconducts and how these provisions are construed in practice;

- the need to provide a wide range of disciplinary sanctions applicable to judges to allow an proportionate and appropriate measure;

- the consequences and penalties that the State expose to for breach of standards in disciplinary liability of judges;

I. Prezentarea cauzei (jud. Vasile Bozeșan)

1. Particularități privind numirea, alegerea, eliberarea din funcție și controlul din punct de vedere disciplinar a judecătorilor în Ucraina

Judecătorii sunt numiți pentru un mandat inițial de 5 ani de către Președintele Ucrainei, iar ulterior toți judecătorii, cu excepția judecătorilor Curții Constituționale, sunt aleși de Parlament pe perioadă nedeterminată (art. 128 din Constituția Ucrainei).

Eliberarea din funcție a judecătorilor se face de autoritatea care i-a numit sau ales, în cazurile prevăzute de art. 126 par. 5 din Constituție, și anume: expirarea perioadei pentru care a fost numit; împlinirea vârstei de 65 de ani; imposibilitatea de a-și continua activitatea din cauze medicale; încălcarea de către judecător a regulilor privind incompatibilitățile; încălcarea jurământului; condamnarea definitivă pronunțată împotriva acestuia; pierderea cetățeniei; dispariția sau moartea acestuia, stabilite conform legii; retragerea sau *demisia voluntară a judecătorului*.

Consiliul Judecătorilor din Ucraina, care funcționează ca un organism propriu de organizare și control a judecătorilor, își desfășoară activitatea între sesiunile *Adunării Judecătorilor din Ucraina*. Acest Consiliu numește judecătorii în posturi și funcții administrative, iar deciziile sale sunt obligatorii, putând fi infirmate doar de Adunarea Judecătorilor.

Inițial, numirea în funcția administrativă de președinte sau vicepreședinte de instanță era atributul Președintelui Ucrainei, la propunerea Consiliului Judecătorilor, însă prevederea legală a

fost declarată neconstituțională prin Decizia Curții Constituționale din 16 mai 2007, ceea ce a făcut ca această prerogativă să revină Consiliului Judecătorilor.

Consiliul Superior de Justiție (for similar Consiliului Superior la Magistraturii din România, n.a.) are atribuții, potrivit art. 131 din Constituție, printre altele, în formularea de propuneri pentru numirea sau eliberarea din funcție a judecătorilor, desfășurarea procedurilor disciplinare împotriva judecătorilor Curții Supreme și a altor curți superioare specializate (cum ar fi Înalta Curte Administrativă), soluționarea contestațiilor împotriva deciziilor prin care s-a stabilit răspunderea disciplinară a judecătorilor curților de apel și a altor instanțe inferioare, precum și răspunderea procurorilor.

Consiliul Superior de Justiție este format din 20 de membri, după cum urmează:

- 3 numiți de Parlamentul Ucrainei;
- 3 numiți de Președintele Ucrainei;
- 3 numiți de Adunarea Judecătorilor din Ucraina;
- 3 numiți de Adunarea Avocaților din Ucraina;
- 3 numiți de Adunarea Reprezentanților Autorităților Educaționale și Instituțiilor Științifice;
- 2 numiți de adunările procurorilor din cadrul Parchetelor;
- 3 membri de drept: Președintele Curții Supreme, Ministrul Justiției și Procurorul General.

Pentru a fi membru al Consiliului Superior de Justiție este necesar ca persoana respectivă să aibă vârsta între 35-60 de ani, să cunoască foarte bine limba națională, să aibă studii superioare și experiență de cel puțin 10 ani în domeniul juridic, precum și să fi locuit în Ucraina în ultimii 10 ani. Aceste exigențe nu se aplică membrilor de drept. Totodată, judecătorii, membri ai Consiliului, nu pot fi numiți decât dintre acei judecători aleși de Parlament pe o perioadă nedeterminată.

Înainte de a-și începe mandatul, membrii Consiliului Superior de Justiție trebuie să depună jurământul în fața Parlamentului, obligație impusă judecătorilor din anul 1992, prin secțiunea 10 a Legii privind Statutul judecătorilor.

Actele, deciziile și omisiunile Consiliului Superior de Justiție pot fi atacate exclusiv la Înalta Curte Administrativă, care se pronunță în complet special, constituit din 5 judecători, stabiliți de președintele instanței.

2. Circumstanțele cauzei

Reclamantul, judecător în funcție din anul 1983, a fost numit în 2003 în funcția de judecător al Curții Supreme, iar în anul 2005 președinte al Consiliului Judecătorilor din Ucraina.

La data de 26 iunie 2007, Adunarea Judecătorilor din Ucraina (A.J.U.) a decis încetarea mandatului de membru al Consiliului Superior al Justiției (C.J.U.) al unui alt judecător, V.P., iar, subsecvent, la 7 decembrie 2007, A.J.U. l-a numit pe reclamant membru al Consiliului Superior al Justiției, solicitând Parlamentului să organizeze cadrul necesar pentru ca noul membru al C.J.U. să depună jurământul în ședința Parlamentului, procedură obligatorie pentru a-si putea începe mandatul.

Reclamantul nu a ajuns să-și exercite mandatul de membru al C.J.U., dat fiind faptul că, pe de o parte, la solicitarea președintelui comisiei parlamentare (S.K.), se impuneau cercetări cu privire la legalitatea deciziei A.J.U. de înlăturare din funcție a lui V.P. iar, pe de altă parte, C.S.J. a fost sesizat cu privire la presupuse abateri săvârșite de reclamant privind încălcarea jurământului, constând în judecarea unor cauze în care participase tot în calitate de judecător și un afin de-al său. Tot astfel, reclamantului i se imputau încălcări grave ale regulilor procedurale în cauze privitoare la litigii care implicau societăți cu răspundere limitată.

În urma procedurilor disciplinare desfășurate, la 26 mai 2010, C.J.U. a adoptat două decizii conținând propunerea de eliberare din funcția de judecător a reclamantului pentru abaterea disciplinară constând în “încălcarea jurământului”. Decizia a fost adoptată de 16 membri prezenți ai C.J.U., dintre care doar trei erau judecători.

În iunie 2010, în urma unei ședințe a comisiei parlamentare în care s-a luat în dezbatere propunerea C.J.U., s-a adoptat recomandarea pentru eliberarea din funcție a reclamantului, la vot participând și S.K., membru al C.J.U. care participase anterior la votarea și adoptarea de către C.J.U. a propunerii de eliberare din funcție a reclamantului.

La 17 iunie 2010, în prezența reclamantului, Parlamentul, în ședință comună, a adoptat prin vot rezoluția privind eliberarea din funcția de judecător a reclamantului pentru “încălcarea jurământului”.

Potrivit susținerilor reclamantului, în timpul procedurii votului electronic, majoritatea membrilor Parlamentului erau absenți, cardurile de vot ale acestora fiind folosite de colegii lor prezenți, care au ajuns astfel să voteze și pentru persoanele care nu participaseră la vot. În sprijinul susținerilor sale, reclamantul a prezentat Curții declarații ale membrilor Parlamentului privind utilizarea frauduloasă a cardurilor de vot precum și înregistrări video ale ședinței parlamentare.

Deciziile C.J.U., precum și rezoluția Parlamentului, au fost contestate de reclamant în fața Înaltei Curți Administrative (Î.C.A.), singura autoritate competentă să se pronunțe asupra actelor adoptate, în procedurile de natură administrativă, de către Parlament, Președintele Ucrainei sau Consiliul Superior al Justiției, conform art. 171-1 din Codul Justiției Administrative.

Reclamantul a solicitat Î.C.A. să constate ilegalitatea deciziilor C.S.J. și a

rezoluției Parlamentului și, pe cale de consecință, să le anuleze, cu motivarea că în procedura disciplinară în fața C.J.U. nu i-a fost respectat dreptul său de a fi informat adecvat despre data și calendarul dezbaterilor, iar concluziile la care a ajuns C.J.U. sunt neîntemeiate și contrare legii. De asemenea, potrivit susținerilor reclamantului, comisia parlamentară nu a procedat la audierea sa, acționând ilegal și discriminatoriu, tot astfel cum rezoluția Parlamentului a fost adoptată în absența majorității membrilor săi, încălcându-se astfel dispozițiile constituționale și ale regulamentelor parlamentare.

Întrucât cauza a fost repartizată unui complet de judecată al Î.C.A. special constituit în acord cu art. 171-1 din Codul Justiției Administrative, reclamantul a refuzat întregul complet, ca fiind discriminatoriu și nelegal constituit, însă cererea sa a fost respinsă, ca neîntemeiată, la fel ca alte cereri probatorii care nu au fost încuviințate de instanță.

După mai multe ședințe de judecată, la 19 octombrie 2010, Înalta Curte Administrativă a pronunțat o hotărâre în care s-a statuat că una din deciziile C.S.J. era nelegală întrucât se ignora faptul că reclamantul și judecătorul B. nu se aflau în relații de afinitate la momentul respectiv (reclamantul nefiind incompatibil și nici obligat să se abțină de la judecarea cauzelor de atac împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorul B.). Însă, Î.C.A. a refuzat să desființeze decizia C.S.J., motivat pe lipsa sa de competență pentru a dispune o atare măsură.

În același timp, Î.C.A. a apreciat drept legale cealaltă decizie a C.S.J. privitoare tot la propunerea de eliberare din funcție a reclamantului, precum și recomandarea comisiei parlamentare, fiind adoptate cu respectarea procedurii prevăzute de lege. Mai departe, instanța a subliniat că în privința rezoluției Parlamentului, analiza respectării dispozițiilor constituționale în

adoptarea acesteia, excede competenței sale, fiind atributul Curții Constituționale.

3. Asupra încălcării art. 6 par. 1 din Convenție

Reclamantul a invocat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, susținând că: (I) cauza sa nu a fost judecată de “o instanță independentă și imparțială”; (II) procedura în fața C.S.J. nu a fost una echitabilă, încălcându-i-se garanțiile procedurale prevăzute de lege, printre care limitarea în timp a posibilității de a se aplica sancțiuni disciplinare; (III) Parlamentul a adoptat rezoluția prin folosirea abuzivă a cardurilor de vot de către membrii prezenți; (IV) cauza sa nu a fost soluționată de o instanță constituită potrivit legii; (V) deciziile au fost luate în cazul său fără o apreciere corespunzătoare a probelor, iar argumentele invocate în apărarea sa nu au fost adecvat analizate; (VI) lipsa competenței Î.C.A. de a desființa decizia adoptată de C.S.J. i-a încălcat dreptul de acces la justiție; (VII) nu a fost respectat principiul egalității armelor.

3.1. În contextul admisibilității cererii, Curtea a analizat dacă art. 6 par. 1 din Convenție este aplicabil sub aspectul laturii sale civile sau, dimpotrivă, pe aceea penală.

Curtea a reiterat așa-numitul “test Eskelinen” potrivit căruia, pentru a fi susținută aplicării art. 6 par. 1 din Convenție, litigiile de dreptul muncii dintre salariații civili și stat, este necesar ca, pe e de o parte, să fie înlăturat expres prin prevederile naționale dreptul acestor categorii de persoane de a se adresa instanței iar, pe de altă parte, lipsa dreptului de acces la instanță să fie justificat de motive obiective, legate de interesul statului (**Vilho Eskelinen și alții c. Finlandei** [MC], nr. 63235/00, par. 62).

Întrucât, în acest context, Curtea nu este împiedicată să califice o anumită autoritate plasată în afara sistemului

Încălcările constatate de Curte indică faptul că sistemul judiciar ucrainean în materie disciplinară nu este organizat într-un mod apt să asigure o suficientă separație a Justiției în raport de celelalte puteri ale statului.

judiciar național ca fiind o “instanță” în sensul art. 6 par. 1 din Convenție, în prezenta cauză Curtea a apreciat că alături de Î.C.A. - instanță clasică în sistemul judiciar, C.S.J., comisia parlamentară și Parlamentul au îndeplinit adevărate funcții judiciare în adoptarea propunerilor, recomandărilor și rezoluției acestora privitoare la abaterile imputate reclamantului. Ca atare, nu se poate susține că dreptul național a “exclus expres dreptul la instanță” al reclamantului, ceea ce face neîndeplinită prima condiție a testului Eskelinen și, subsecvent, atrage aplicabilitatea art. 6 par. 1 din Convenție sub aspectul laturii sale civile.

Amintind că cele două aspecte - civil și penal - ale art. 6 par. 1 din Convenție nu se exclud în mod necesar, totuși, Curtea a considerat ca inaplicabil art. 6 par. 1 din Convenție pe latura sa penală, întrucât, prin raportare la „criteriul Engel” (mai ales din perspectiva severității sancțiunii aplicate – a se vedea cauza **Engel și alții c. Olandei**, 8 iunie 1976, par. 82-83), sancțiunea aplicată reclamantului este o măsură disciplinară clasică pentru o abatere disciplinară care se distinge de o sancțiune de natură penală care ar fi aplicabilă, de pildă, în cazul în care judecătorul pronunță, cu recedință, o hotărâre nelegală. Mai mult, eliberarea din funcția de judecător a reclamantului nu l-a împiedicat să-și continue activitatea profesională în alte domenii juridice.

3.2. Asupra fondului

3.2.1. Independența și imparțialitatea Consiliului Superior de Justiție

Curtea a subliniat că, în cazul în care cel puțin jumătate din membrii care compun o "instanță" - incluzând și persoana care o prezidează, având drept de vot - sunt judecători, există un puternic indiciu de imparțialitate (cauza **Le Compte, Van Leuven și De Meyere c. Belgiei**, 23 iunie 1981, par. 58).

Totodată, se impune a se observa că în cadrul procedurilor disciplinare desfășurate împotriva judecătorilor, necesitatea unei participări substanțiale a judecătorilor în compunerea forurilor decizionale, este recunoscută de Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor (citată în par. 78 și 109 al hotărârii)²⁴¹.

Curtea a constatat că, potrivit art. 131 din Constituția Ucrainei, Consiliul Superior de Justiție este compus din 20 de membri, dintre care doar trei sunt judecători numiți de Adunarea Judecătorilor, restul fiind numiți de diferite alte autorități: câte trei membri de către Președintele Ucrainei, de Parlament, de Adunarea Avocaților, de organismele reprezentative din domeniul educațional și științific,

precum și doi membri de Adunările procurorilor. De asemenea, Președintele Curții Supreme, Ministrul Justiției și Procurorul General sunt membri de drept.

Chiar dacă prin amendamentele din 7 iulie 2010, Legea privind C.S.J. din 1998 a fost modificată, în sensul că zece membri ai C.S.J. trebuie să fie judecători, Curtea a apreciat că această completare a legii este insuficientă, rămânând problematică, sub aspectul analizat, numirea membrilor C.S.J. (fie ei chiar judecători) de alte autorități cu atribuții executive sau legislative.

Maniera în care judecătorii sunt numiți în autoritățile cu rol de instanțe disciplinare, este determinantă, dată fiind importanța reducerii influenței organelor politice asupra compunerii C.S.J. și a necesității de a se asigura un nivel adecvat al independenței justiției. Așa cum a subliniat și Comisia de la Veneția, amendamentele din 7 iulie 2010 nu au rezolvat problema, atâta vreme cât numirile în sine ale membrilor C.S.J. sunt realizate de aceleași autorități, și nu de corpurile judiciare (a se vedea Opinia Comisiei de la Veneția, par. 28-29, citată în par. 79 al hotărârii).²⁴²

²⁴¹ Chapter 5 of the Charter, "Liability":

"5.1. *The dereliction by a judge of one of the duties expressly defined by the statute, may only give rise to a sanction upon the decision, following the proposal, the recommendation, or with the agreement of a tribunal or authority composed at least as to one half of elected judges, within the framework of proceedings of a character involving the full hearing of the parties, in which the judge proceeded against must be entitled to representation. The scale of sanctions which may be imposed is set out in the statute, and their imposition is subject to the principle of proportionality. The decision of an executive authority, of a tribunal, or of an authority pronouncing a sanction, as envisaged herein, is open to an appeal to a higher judicial authority.*"

²⁴² Extras: «29. Nonetheless, **the composition of the High Council of Justice of Ukraine still does not correspond to European standards because out of 20 members only three are judges elected by their peers.** The final provisions

in effect acknowledge that the judicial element in the High Council of Justice should be higher, but the solution chosen is to require the Parliament, the President, the educational institutions and the prosecutors to elect or appoint judges. ... In the current composition, one judge is a member *ex officio* (the Chairman of the Supreme Court) and some of the members appointed by the President and Parliament are *de facto* judges or former judges, but there is no legal requirement for this to be the case until the mandates of the present members expire. Together with the Minister of Justice and the General Prosecutor, 50% of the members belong to or are appointed by the executive or legislature. Therefore the High Council of Justice cannot be said to consist of a substantial part of judges. It may sometimes be the case in older democracies that the executive power has a decisive influence and in some countries, such systems may work acceptably in practice. The Ukrainian authorities themselves during the meetings in Kyiv referred to Ukraine as a transition

Din punctul de vedere al Curții, suspiciuni privind lipsa de independență și imparțialitate a membrilor C.S.J. ridică și faptul că, potrivit Legii C.S.J. din 1998, doar patru membri (președintele, vice-președintele și președinții secțiilor) își desfășoară activitatea în cadrul Consiliului cu normă întreagă, restul continuând să activeze și să primească salariu în afara Consiliului, ceea ce implică, inevitabil, subordonarea ierarhică / administrativă și dependența materială a acestora în raport de angajatorii lor. O referire specifică face Curtea la Ministrul Justiției și Procurorul General, cu privire la care - fiind membri de drept - pierderea posturilor lor inițiale ar echivala cu retragerea din Consiliu.

Referindu-se la Opinia Comisiei de la Veneția (citată în par. 79), Curtea învederează că includerea Procurorului General, ca membru de drept al Consiliului, ridică semne de îngrijorare, acest fapt putând avea un efect descurajator

asupra judecătorilor. Plasat la vârful ierarhiei procurorilor, acesta controlează activitatea tuturor procurorilor, care, în virtutea funcției lor, participă în multe cauze în care judecătorii sunt chemați să decidă, ceea ce poate crea un risc cu privire la lipsa de imparțialitate a judecătorilor sau, pe de altă parte, poate determina Procurorul General să acționeze lipsit de imparțialitate în raport cu judecătorii ale căror decizii le dezaproabă.

Din aceeași perspectivă, Curtea a învederat și susceptibilitățile exprimate de Comisarul pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei (citate în par. 80 al hotărârii), privind numirea în C.S.J. a celor doi membri ai săi de către adunările procurorilor din Ucraina.²⁴³

Un alt aspect al cauzei care aruncă serioase dubii asupra imparțialității membrilor C.S.J. îl reprezintă, în viziunea Curții, faptul că doi membri (R.K. și V.K.) ai Consiliului care au fost implicați în cercetările preliminare asupra cazului

democracy which is happy to use the experience of other countries. As it has been stated in former opinions, "New democracies, however, did not yet have a chance to develop these traditions, which can prevent abuse and therefore, at least in these countries, explicit constitutional and legal provisions are needed as a safeguard to prevent political abuse in the appointment of judges".

²⁴³ Extras: "42. The Commissioner is in particular concerned by reports of the strong influence exercised by the prosecutorial and executive authorities upon judges through their representation in the High Council of Justice. In particular, the Commissioner was informed that there were occasions when disciplinary proceedings against judges had been initiated by members of the HCJ representing the Prosecutor's Office for alleged breach of oath on the grounds of the substance of the judicial ruling in cases where the judges reportedly did not support the position by the prosecution (cf. also paragraph 20 above). In this context the Commissioner would like to recall that judges should not have reasons to fear dismissal or disciplinary proceedings against them because of the decisions they take. ...

Conclusions and recommendations

46. The Commissioner underlines that a judicial

appointment system should be fully shielded from improper political or other partisan influence. Decisions of judges should not be subject to revision beyond the ordinary appeal procedure. Disciplinary actions against judges should be regulated by precise rules and procedures, managed inside the court system, and not be amenable to political or any other undue influence.

47. While the Commissioner is not in a position to comment on the veracity of the allegations of pressure upon judges of the Supreme Court described above (cf. paragraph 20), he nonetheless finds that the situation presents grounds for serious concern. The Ukrainian authorities should examine and address any allegations of interference in the work of judicial institutions. Officials from other branches of government should refrain from any actions or statements which may be viewed as an instrument of applying pressure on the work of judicial institutions or casting doubts as to their ability to exercise their duties effectively. Judges should not have reasons to fear dismissal or disciplinary proceedings against them because of the decisions they take. In addition, the opportunity presented by the current reform should be taken to affirm more solidly the independence of the judiciary from the executive. ..."

reclamantului, subsecvent, au participat la adoptarea deciziei privind propunerea de eliberare din funcție a reclamantului, votând asupra propriilor lor concluzii din cadrul cercetărilor preliminare (pentru comparație, a se vedea cauza **Werner c. Polonia**, 15 noiembrie 2001, nr. 26760/95, par. 43 și 44).

Curtea nu a ignorat nici faptul că un membru al Consiliului (S.K.) care a participat la adoptarea propunerii de eliberare din funcție a reclamantului, a activat în comisia parlamentară care a formulat recomandarea adresată plenului Parlamentului.

În concluzie, Curtea a statuat că circumstanțele cauzei au relevat serioase deficiențe structurale în procedura disciplinară desfășurată în fața C.S.J., dar și aparența unei atitudini discriminatorii a unei părți a membrilor aceluiasi Consiliu în soluționarea cazului reclamantului.

Pentru aceste motive, Curtea a considerat că procedura disciplinară în fața Consiliului Superior de Justiție nu a fost compatibilă cu principiile independenței și imparțialității, impuse de art. 6 par. 1 din Convenție.

3.2.2. “Independența și imparțialitatea” Comisiei parlamentare și ale Plenului Parlamentului

La nivel parlamentar, corpul legislativ, atât la nivelul comisiei, cât și în plen, nu doar că nu a înlăturat deficiențele structurale ale “independenței și imparțialității”, dar, mai mult, a contribuit la politizarea procedurii disciplinare și a agravat atingerea adusă principiului separației puterilor.

Astfel, în comisia parlamentară, președintele acesteia (S.K.) a participat la adoptarea recomandării, cu toate că, anterior, luase parte, cu drept de vot, la procedura disciplinară din cadrul Consiliului, implicându-se, astfel, în soluționarea cazului reclamantului la ambele niveluri. De asemenea, S.K., împreună cu alți membri ai comisiei parlamentare, au

fost autorii cererii adresate C.S.J. de a iniția cercetări preliminare cu privire la posibile abateri săvârșite de reclamant.

Curtea a constatat și lipsa prevederilor legale care să permită membrilor C.S.J. de a se retrage de la dezbaterile din Comisie în asemenea situații. Toate aceste elemente conduc la lipsa garanțiilor procedurale necesar a fi satisfăcute potrivit testului imparțialității (*mutatis mutandis*, cauza **Micallef c. Maltei** [MC], nr. 17056/06, par. 99 și 100).

În Plenul Parlamentului, cazul reclamantului a fost prezentat de S.K. și V.K. - implicați în procedurile anterioare -, iar Parlamentul a adoptat rezoluția pe baza concluziilor înaintate de C.S.J. și comisia parlamentară.

Curtea a apreciat că, în ansamblu, Plenul Parlamentului nu era un forum adecvat pentru a gestiona o asemenea procedură în care se impunea interpretarea elementelor de fapt și de drept, aprecierea probelor și calificarea juridică a situației de fapt.

Rolul parlamentarilor, cărora nu li se cere să aibă o experiență juridică în a tranșa cauze complexe în materie disciplinară, care implică analiza elementelor de fapt și de drept, nu a fost clarificat într-o manieră suficientă de către statul ucrainean și, astfel, nu a fost justificată compatibilitatea unei asemenea proceduri parlamentare cu exigențele de independență și imparțialitate ale unei “instanțe”, prevăzute de art. 6 par. 1 din Convenție.

3.2.3. Independența și imparțialitatea Înaltei Curți Administrative (Î.C.A)

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, chiar dacă o autoritate tranșează un litigiu, statuând asupra unor “drepturi și obligații civile” fără a respecta garanțiile art. 6 par. 1, aceasta nu atrage încălcarea Convenției, dacă procedura în fața respectivei autorități poate face obiectul unui control judiciar subsecvent, în cadrul căruia o

instanță cu competență deplină asigură respectarea exigențelor art. 6 par. 1 din Convenție (cauza **Tsfayo c. Regatului Unit**, 14 noiembrie 2006, nr. 6086/00, par. 42).

Pentru a determina dacă Înalta Curte Administrativă avea „plenitudine de jurisdicție” și, respectiv, competența de a examina actele atacate și de a remedia lipsa de independență și imparțialitate a primelor instanțe, Curtea s-a raportat la anumiți factori cum ar fi natura deciziei contestate, procedura care a condus la adoptarea deciziei respective și, nu în ultimul rând, obiectul litigiului, incluzând motivele invocate în calea de atac (cauza **Bryan c. Regatului Unit**, 22 noiembrie 1995, par. 44-47).

Curtea nu a fost convinsă că instanța națională de recurs a oferit reclamantului posibilitatea unei examinări complete și corespunzătoare a deciziei C.S.J. și a rezoluției Parlamentului, întrucât aceasta se considera competentă doar a declara actele atacate ca nelegale, fără a fi însă în măsură să le desființeze și să statueze cu privire la măsurile care se impun.

În acest sens, Curtea a apreciat că imposibilitatea Î.C.A. de a desființa decizia constatată ca nelegal adoptată, coroborată cu lipsa reglementărilor, care să prevadă calea procedurală de urmat în atare situații, a produs o semnificativă nesiguranță cu privire la consecințele legale pe care le implică statuarea pur declarativă de către Î.C.A. asupra caracterului nelegal al actelor controlate. Această concluzie relevă lipsa efectelor deciziei Î.C.A. asupra situației reclamantului, instanța fiind în imposibilitatea de a oferi o examinare corespunzătoare și completă a actelor și deciziilor atacate.

În al doilea rând, Curtea a constatat că Î.C.A. nu a acordat o atenție suficientă argumentelor furnizate de reclamant în susținerile sale privind lipsa de imparțialitate a unor membri ai C.S.J. și, respectiv, ai comisiei parlamentare,

motivele invocate de reclamant nefiind examinate cu diligența care se impunea.

Mai mult, instanța de control judiciar a interpretat motivul invocat de reclamant privitor la nelegalitatea votului electronic din Parlament ca fiind unul de neconstituționalitate, derobându-se de analiza acestui aspect în favoarea Curții Constituționale la care reclamantul nu avea acces direct (a se vedea cauza **Bogatova c. Ucrainei**, 7 octombrie 2010, nr. 5231/04, par. 13).

De asemenea, Curtea a constatat că deciziile C.S.J. și ale Parlamentului au fost supuse controlului Î.C.A., instanță ai cărei judecători se aflau, din punct de vedere disciplinar, sub jurisdicția C.S.J., ceea ce ridică semne de întrebare cu privire la independența și imparțialitatea judecătorilor chemați să statueze asupra legalității actelor emise de C.S.J.

Ca atare, luând în considerare atributele extinse ale C.S.J. cu privire la cariera judecătorilor (numire, proceduri disciplinare și, respectiv, eliberare din funcție) și lipsa garanțiilor de independență și imparțialitate ale C.S.J. (expuse anterior), Curtea nu a fost convinsă că judecătorii Î.C.A. care s-au pronunțat în cauza reclamantului, litigiu în care C.S.J. era parte, au satisfăcut exigențele de independență și imparțialitate impuse de art. 6 par. 1 din Convenție.

Având în vedere, pe de o parte, incapacitatea autorităților statului de a asigura o procedură disciplinară independentă și imparțială în cazul reclamantului, dar și, pe de altă parte, imposibilitatea Î.C.A. de a înlătura neregularitățile constatate în calea de atac, coroborată cu extinderea competenței C.S.J. în materie disciplinară și asupra judecătorilor din completul Î.C.A., Curtea a concluzionat că a existat o încălcare a art. 6 par. 1 din Convenție.

3.2.4. Alte aspecte ale art. 6 par. 1 din Convenție

(I) *Privitor la respectarea principiului securității juridice, din perspectiva limitării*

perioadei în care poate fi desfășurată procedura disciplinară, în prezenta cauză, Curtea a constatat că abaterile disciplinare imputate reclamantului, asupra cărora s-a pronunțat Î.C.A. în 2010, datau din anii 2003 și, respectiv, 2006.

Dat fiind faptul că dreptul național nu conținea la momentul respectiv prevederi care să stabilească limite de timp în care poate fi declanșată și finalizată procedura disciplinară, Curtea a apreciat că o asemenea manieră de a aborda cazurile de răspundere disciplinară a judecătorilor contravine principiului securității juridice, existând astfel o încălcare a art. 6 par. 1 din Convenție (par. 139).

(II) Privitor la respectarea principiului securității juridice din perspectiva votului electronic abuziv în ședința Parlamentului, Curtea, întemeindu-se pe materialul probator înaintat acesteia de către reclamant, a luat act că rezoluția Parlamentului privind eliberarea din funcție a reclamantului a fost votată în absența majorității parlamentare, membrii prezenți folosind abuziv și cardurile de vot ale celor absenți.

Această manieră de vot nu doar că încalcă prevederile naționale (art. 84 din Constituție, art. 24 din Legea privind Statutul membrilor Parlamentului din 1992 și, respectiv, art. 47 din regulamentul Parlamentului), dar subminează grav principiul securității juridice.

Întrucât Î.C.A. nu a acordat suficientă atenție și nu a remediat această neregularitate invocată de reclamant, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție și sub acest aspect.

(III) Privitor la regula "instanță instituită de lege", Curtea, luând spre analiză caracteristicile instanței (Î.C.A.) care s-a pronunțat în calea de atac formulată de reclamant împotriva deciziilor C.S.J și rezoluției parlamentare, a reamintit că noțiunea "instituită de lege" acoperă nu doar baza legală a existenței instanței, ci și compunerea completului de judecată

(cauza **Buscarini c. San Marino**, decizia din 4 mai 2000, nr. 31657/96).

Întemeiat pe faptul că, potrivit legislației naționale, completul investit să se pronunțe asupra actelor C.S.J. și ale Parlamentului, era stabilit de Președintele Înaltei Curți Administrative, iar acesta își exercitase acest atribut după expirarea mandatului său de Președinte al Î.C.A., Curtea a apreciat că nu a fost satisfăcută exigența regulii "instanță instituită prin lege", fiind încălcat astfel art. 6 par. 1 din Convenție și sub acest aspect.

4. Asupra încălcării art. 8 din Convenție

Reclamantul a susținut că eliberarea sa din funcția de judecător a reprezentat o atingere adusă dreptului său la viață privată și profesională, incompatibilă cu art. 8 din Convenție.

Curtea a considerat că excluderea reclamantului din corpul magistraților a constituit, fără îndoială, o ingerință în dreptul la viață privată al acestuia, incluzând și aspecte legate de relațiile profesionale ale acestuia, dat fiind faptul că sancțiunea aplicată acestuia și abaterea disciplinară imputată (încălcarea jurământului) i-a afectat reputația sa profesională (par. 165-166).

Privitor la caracterul justificat al ingerinței, în sensul art. 8 par. 2 din Convenție, instanța a reiterat că eliberarea din funcție a reclamantului, prin votul Parlamentului, nu a respectat prevederile din dreptul intern, pentru motivele pe larg expuse în par. 145, ceea ce echivalează cu neîndeplinirea condiției ca "ingerința să fie prevăzută de lege".

Chiar dacă această concluzie ar fi fost suficientă pentru a constata încălcarea art. 8 din Convenție, Curtea a mers mai departe și a analizat condițiile privitoare la "calitatea legii" și anume necesitatea ca legea să fie accesibilă și previzibilă.

Anterior anului 2010, "încălcarea jurământului" era prevăzută în secțiunea 10

a Legii din 1992 privind statutul judecătorilor, fără însă a se preciza în ce anume consta această abatere disciplinară, interpretarea scopului textului de lege făcându-se exclusiv prin analiza conținutului jurământului propriu-zis. Abia ulterior, legea a fost amendată și completată cu elemente de natură să permită circumstanțierea exactă a acestei abateri.

Cum noile amendamente din 2010 nu se aplică în cauza reclamantului, Curtea a constatat că, prin raportare la momentul desfășurării procedurilor disciplinare, autoritățile competente să se pronunțe în materie disciplinară se bucurau de o largă discreție în a interpreta noțiunea de "încălcarea a jurământului".

Deși Curtea acceptă că în materie disciplinară apare drept obiectivă necesitatea ca acel *verbum regens* al abaterilor disciplinare să fie formulat în termeni generali, pentru a putea acoperi comprehensiv varietatea de forme și modalități de săvârșire, totuși, se impune ca forurile, autoritățile și organismele care se pronunță în cazurile de răspundere disciplinară să interpreteze sensul exact al textelor de lege care definesc faptele care constituie abateri disciplinare, într-o manieră care exclude orice îndoială sau arbitrarie (cauza **Gorzelik și alții c. Poloniei** [MC], nr. 44158/98, par. 65).

În prezenta cauză, Curtea nu a identificat existența vreunui reper textual sau a vreunei practici consistente care să contribuie la interpretarea exactă a noțiunii de "încălcarea a jurământului", ceea ce contravine principiului previzibilității legii.

Mai mult, dreptul intern nu satisfacea, în opinia Curții, nici testul proporționalității, în măsura în care limita sancțiunile aplicabile judecătorilor la cele privind mustrea, retrogradarea din clasa profesională și demiterea, oferind astfel o marjă redusă pentru o individualizare proporțională a sancțiunii.

În acest context, Curtea face trimitere la principiul proporționalității sancțiunilor

disciplinare aplicabile judecătorilor, principiu menționat în par. 5.1 al Cartei europene privind statutul judecătorilor (citată în hotărâre la par. 78), amintind că statele membre trebuie să revadă o paletă largă de sancțiuni aplicabile judecătorilor, pentru a putea satisface acest principiu al proporționalității (avertismentul, muștrare, transferul, retrogradarea din clasa profesională, suspendarea din dreptul de a promova, sancțiuni pecuniare, reducerea salariului, suspendarea, excluderea / demiterea cu sau fără beneficiile pensiei).

În concluzie, Curtea a statuat că ingerința în dreptul la viață privată al reclamantului a fost nelegală, incompatibilă cu dreptul național, iar mai mult, legislația internă aplicabilă în cauză nu a satisfăcut exigențele de previzibilitate și nu a oferit garanții de protecție împotriva arbitrarului.

A existat, astfel, o încălcare a art. 8 din Convenție.

5. Cu privire la aplicarea art. 41 și 46 din Convenție

Curtea a reamintit că, în acord cu art. 46 din Convenție, în cazul în care printr-o hotărâre de-ale sale a stabilit o încălcare a Convenției, statul membru în cauză are obligația să înceteze încălcarea constatată și să ofere o reparație adecvată pentru a restabili pe cât posibil situația existentă anterior încălcării (cauza **Ilașcu și alții c. Moldovei și Rusiei** [MC], nr. 48787/99, par. 487).

Totodată, revine în primul rând statului în cauză posibilitatea de a alege, sub supervizarea Comitetului Miniștrilor, mijloacele, adecvate sistemului de drept național, necesare pentru a-și putea îndeplini obligația prevăzută de art. 46 din Convenție, cu condiția ca mijloacele respective să fie compatibile cu concluziile trase de Curte în hotărârea sa (cauza **Öcalan c. Turciei** [MC], nr. 46221/99, par. 210).

Excepțional, cu scopul de a ajuta statul respectiv de a-și îndeplini obligațiile, Curtea caută să indice tipul măsurilor care pot fi luate pentru a stopa încălcarea constatată, rămânând în favoarea statului opțiunea de a alege dintre măsurile indicate și modul în care implementează măsurile propuse (spre exemplu, cauza **Broniowski c. Poloniei** [MC], nr. 31443/96, par. 194).

În anumite cauze, însă, natura încălcării constatate poate conduce la lipsirea statului de posibilitatea de a opta asupra măsurilor, Curtea putând să indice măsuri specifice (cauza **Aleksanyan c. Rusiei**, 22 decembrie 2008, nr. 46468/06, par. 240).

5.1. Aprecierea Curții cu privire la sistemul judiciar ucrainean în materie disciplinară și măsurile care se impun

Din această perspectivă, Curtea a subliniat că circumstanțele cauzei relevă serioase probleme în funcționarea sistemului judiciar din Ucraina.

În primul rând, încălcările constatate de Curte indică faptul că sistemul judiciar ucrainean în materie disciplinară nu este organizat într-un mod apt să asigure o suficientă separație a Justiției în raport de celelalte puteri ale statului.

Mai mult, sistemul nu asigură suficiente garanții împotriva abuzurilor și recurgerea inadecvată la măsuri disciplinare, ceea ce este în detrimentul independenței judiciare – cea mai importantă valoare care susține funcționarea efectivă a democrației.

Curtea a considerat că, dată fiind natura încălcărilor constatate, statul trebuie să ia o serie de măsuri pentru a reforma sistemul judiciar în materie disciplinară. Este necesar ca măsurile să includă reforma legislativă, care implică restructurarea bazelor instituționale ale sistemului, trebuind totodată să permită dezvoltarea unor forme adecvate și a unor principii privind coerenta aplicare a dreptului național în domeniului răspunderii disciplinare.

Cu toate că amendamentele din 7 iulie 2010 - care impun ca zece dintre membrii Consiliului Superior de Justiție să fie numiți dintre persoane care activează în domeniul judiciar - reprezintă un plus adus garanțiilor necesare în domeniul independenței C.S.J., totuși, Curtea a considerat că această amendare a legii nu a rezolvat problematica privitoare la compunerea C.S.J., date fiind, pe de o parte, caracterul autorităților care fac numirile (Președintele Ucrainei, Parlamentul, Adunarea Avocaților, reprezentanții instituțiilor academice și științifice etc.), iar, pe de altă parte, calitatea de membri de drept a Ministrului Justiției și a Procurorului General (par. 82).

Apreciind că amendamentele aduse legislației naționale în anul 2010 nu au rezolvat problemele și disfuncționalitățile de natură sistemică, Curtea a subliniat expres că Ucraina trebuie urgent să procedeze la reformarea sistemului legislativ și judiciar, în acord cu cele statuate în prezenta hotărâre, în jurisprudența Curții Europene, precum și în recomandările, rezoluțiile și deciziile Comitetului Miniștrilor (par. 202).

Ca măsură cu caracter individual, Curtea, având în vedere circumstanțele excepționale ale cauzei, a decis că statul ucrainean trebuie să asigure reinstalarea reclamantului în funcția de judecător al Curții Supreme, cât de rapid posibil. Privitor la această obligație, așa cum rezultă din opinia concurentă emisă în finalul hotărârii, statul ucrainean se confruntă cu dificultăți serioase în a pune în aplicare această măsură dispusă de Curte, în condițiile în care Curtea Supremă este constituită în prezent dintr-un număr fix de 48 de judecători, neexistând post vacant la momentul pronunțării hotărârii.

Totodată, statul a fost obligat la plata către reclamant a sumei de 6.000 euro cu titlu de daune morale și, respectiv, a sumei de 12.000 euro, reprezentând

cheltuieli de judecată, urmând ca, în măsura în care nu intervine un acord între reclamant și statul ucrainean, Curtea să se pronunțe și asupra cererii privind despăgubirile materiale solicitate de reclamant (1.107.255 euro).

II. Comentarii

A. jud. Vasile Bozeșan:

Prezenta hotărâre creionează registrul în care se poate proceda la o analiză comparativă între sistemul judiciar ucrainean și cel din România, prin raportare la standardele Convenției Europene a Drepturilor Omului privitoare la independența efectivă a magistraților coroborate cu opiniile Comisiei de la Veneția (citată în par. 79), Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor²⁴⁴ (citată în par. 78) și Raportul Comisarului european pentru drepturile omului al Consiliului Europei (citată în par. 80).

Privitor la compunerea Consiliului Superior al Magistraturii din România (C.S.M), constatăm că doar 10 membri sunt judecători (cei 9 membri ai Secției de judecatori și, respectiv, Președintele Î.C.C.J), ceea ce relevă o similitudine cu C.S.J. ucrainean, în care, potrivit amendamentelor din 7 iulie 2010, este necesar ca 10 membri ai C.S.J. să fie judecători (sau foști judecători), chiar dacă sunt numiți de alte autorități decât Adunarea Judecătorilor.

Însă, Curtea face trimitere la opinia Comisiei de la Veneția (par. 79 din hotărâre) potrivit căreia *“compunerea C.S.J. nu corespunde standardelor europene”* (par. 30 din conținutul opiniei), întemeiat pe faptul că judecătorii nu reprezintă majoritatea consistentă a

Consiliului, iar, pe de altă parte, Procurorul General este membru de drept al acestuia.

Astfel, atât din punctul de vedere al Curții, cât și al Comisiei de la Veneția, o garanție esențială de independență a judecătorilor o reprezintă numirea ca membri C.S.M. în proporție semnificativă a judecătorilor și limitarea astfel a riscurilor ca restul puterilor statului (executivă și/sau legislativă) să controleze magistrații prin eventualele numiri pe care le fac la nivelul C.S.M.

În condițiile în care statele cu democrații fragile - inclusiv Ucraina, prin amendamentele legislative din 2010 - caută să identifice, chiar cu ajutorul Curții Europene a Dreptului Omului, mecanisme și pârghii care să le susțină independența justiției ca *“valoare esențială”* a funcționării democrației, în România, surprinzător, s-a propus ca o parte din membrii C.S.M. să fie numiți de Parlament și, respectiv, Președintele României.

În acest context, apreciem ca fiind cu adevărat europeană viziunea Curții Constituționale din România, care a statuat că *“numirea reprezentanților societății civile de către Parlament, autoritatea legiuitoare, respectiv de către Președintele României, reprezentant al autorității executive, ar constitui o interferență a celorlalte puteri constituționale în activitatea autorității judecătorești, punând sub semnul întrebării rolul C.S.M. de garant al independenței justiției”*²⁴⁵.

Mai mult, ideea majorării numărului reprezentanților societății civile la nivelul C.S.M., este în vădită și gravă contradicție cu perspectiva Curții Europene și a Comisiei de la Veneția, care indică expres calea de urmat în sensul creșterii ponderii magistraților aleși de colegii lor în

²⁴⁴ Disponibilă și pe <http://www.scj.ro/carta%20si%20statut%20judecatori%20RO.asp> [ultima accesare 12.02.2013].

²⁴⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, M.Of. nr. 440 din 23 iunie 2011.

compunerea C.S.M. pentru a se asigura cu adevărat independența acestora.²⁴⁶

Salutar, Curtea Constituțională, în acord cu viziunea Curții Europene, a apreciat ca fiind neconstituțională „majorarea numărului reprezentanților societății civile, deci a persoanelor din afara sistemului judiciar, și schimbarea proporției de reprezentare în C.S.M., care ar avea consecințe negative asupra activității sistemului judiciar”²⁴⁷, ajungându-se ca acești membri să dobândească un rol important în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor, ceea ce ar anihila independența justiției.

O problemă ridicată de Curtea Europeană, dar și de Comisia de la Veneția, este cea legată de prezența procurorilor în compunerea Consiliului Superior de Justiție din Ucraina, precum și calitatea de membru de drept a Procurorului General.

Raportată la sistemul judiciar român, această chestiune - care pune serios sub semnul întrebării independența justiției din perspectiva Convenției - poate căpăta rezolvare prin dobândirea de către procurori a unui statut de totală independență, asemănător judecătorilor, și recunoașterea acestora ca magistrați care satisfac exigențele de independență și imparțialitate impuse de Convenție.

Miza unei asemenea independențe a procurorilor nu este una formală, ci una de fond, întrucât ar conduce la participarea acestora ca magistrați independenți și imparțiali în mecanismul judiciar, evident cu accentuarea în contrapondere a răspunderii acestora, dată fiind lipsa de subordonare ierarhică. Tot astfel, inde-

pendența reală a procurorilor ar elimina orice susceptibilități legate de posibila influențare a acestora prin jocul numirilor la vârful ierarhiei Ministerului Public.

Luând în considerare aprecierile Curții cu privire la independența și imparțialitatea instanței de judecată chemată să se pronunțe asupra deciziilor C.S.J. în materie disciplinară (par. 123-131), poate fi, în același registru, ridicată problema independenței și imparțialității judecătorilor Î.C.C.J. care soluționează recursul împotriva hotărârilor secțiilor C.S.M. în materie disciplinară²⁴⁸.

Într-adevăr, utilizând raționamentul Curții (par. 130), se poate susține că judecătorii care compun completul de 5 judecători ai Î.C.C.J. care se pronunță în recurs se află sub jurisdicția disciplinară a C.S.M., putând fi subiecți ai acțiunii disciplinare asupra căreia s-ar pronunța C.S.M. Astfel, nu se pot ignora competențele extinse ale C.S.M. în materie disciplinară, inclusiv asupra judecătorilor chemați să tranșeze litigiul în care C.S.M. este parte.

B. jud. Dragoș Călin și jud. Ionuț Militaru:

În cauza *Oleksandr Volkov c. Ucrainei*, Curtea a reținut existența unor *suspiciuni privind lipsa de independență și imparțialitate* a membrilor C.S.J. din Ucraina, o referire specifică făcându-se la Ministrul Justiției și Procurorul General, cu privire la care - fiind membri de drept - pierderea posturilor lor inițiale ar echivala cu retragerea din Consiliu. Ținând seama de opinia Comisiei de la Veneția, Curtea a constatat că includerea Procurorului General ca membru de drept al Consiliului ridică semne de îngrijorare, acest fapt

²⁴⁶ În Franța, reforma constituțională inițiată la începutul anului 2013 are ca scop creșterea numărului de magistrați în Consiliul Superior al Magistraturii comparativ cu cel al personalităților din exteriorul profesiei, numirea acestora din urmă de către un colegiu independent, și nu de către puterea politică. S-a motivat această decizie prin dorința de „a înlătura orice suspiciune permanentă,

oricare ar fi majoritățile, cu privire la intervenția executivului în desfășurarea carierei magistraților”. http://www.liberation.fr/societe/2013/01/18/le-conseil-superieur-de-la-magistrature-reforme-avant-l-ete_875023 [ultima accesare 12.02.2013]

²⁴⁷ *Idem*.

²⁴⁸ Art. 49 alin. 3 din Legea nr. 317/2004, republicată, M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

putând avea un efect descurajator asupra judecătorilor. „Plasat la vârful ierarhiei procurorilor, acesta controlează activitatea tuturor procurorilor, care, în virtutea funcției lor, participă în multe cauze în care judecătorii sunt chemați să decidă, ceea ce poate crea un risc cu privire la lipsa de imparțialitate a judecătorilor sau, pe de altă parte, poate determina Procurorul General să acționeze lipsit de imparțialitate în raport cu judecătorii ale căror decizii le dezaprobă”.

Trebuie subliniat că argumentele Curții Europene sunt strict legate de procedura de excludere din magistratură a unui judecător, contextul legislativ și procedura de judecată a acțiunii disciplinare fiind determinante pentru constatarea încălcării art. 6 și art. 8 din Convenție numai în contextul în care Consiliul Superior de Justiție din Ucraina a acționat ca instanță de judecată și, ulterior, era parte în proces. Însă, date fiind principiile enunțate de Curte, considerăm că o dezbatere serioasă trebuie făcută și în ceea ce privește cadrul de organizare a Consiliului Superior al Magistraturii din România, în general.

Un astfel de raționament, care e valabil pentru o întreagă serie de atribuții ale Consiliului Superior al Magistraturii, exercitate în Plen (plecând de la admiterea în magistratură și continuând cu evaluarea și promovarea judecătorilor, aspecte care implică aceeași necesitate de imparțialitate ca și sancționarea lor), ar putea semnifica, în România, că prezența și votul membrilor de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii, în special Ministrul Justiției și Procurorul General - date fiind modalitățile în care aceștia sunt numiți în funcție, atribuțiile lor specifice, exercitate în afara Consiliului, dar care se împletesc natural cu posibilitatea de a decide în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii - sunt de natură să ridice întrebări cu privire la imparțialitatea acestei autorități, cel puțin în ceea ce privește cariera judecătorilor.

În baza art. 23 din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată, Consiliul Superior al Magistraturii funcționează ca organ cu activitate permanentă. Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii se iau în plen²⁴⁹ sau în secții,²⁵⁰ potrivit atribu-

²⁴⁹ Lucrările secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii sunt legal constituite în prezența majorității membrilor acestora și sunt prezidate de președintele sau, după caz, de vicepreședintele Consiliului Superior al Magistraturii. În lipsa acestora, membrii secției aleg un președinte de ședință, cu votul majorității celor prezenți.

²⁵⁰ Art. 40 din Legea nr. 317/2004 detaliază au atribuțiile Secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii referitoare la cariera judecătorilor și procurorilor: a) dispun delegarea judecătorilor și detașarea judecătorilor și procurorilor, în condițiile legii; b) numesc în funcții de conducere judecătorii și procurorii, în condițiile legii și ale regulamentului; c) examinează recomandările primite de la Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție privind numirea în funcție a judecătorilor în cadrul Curții; d) analizează îndeplinirea condițiilor legale de către judecătorii stagiași și procurorii stagiași care au promovat examenul de capacitate, de către alți juriști care au fost admiși la concursul de intrare în magistratură, de către judecătorii și procurorii înscriși la concursul de promovare și de către judecătorii și procurorii propuși pentru numirea în

funcții de conducere; e) soluționează contestațiile împotriva calificativelor acordate de comisiile de evaluare anuală a activității profesionale a judecătorilor și procurorilor, constituite în condițiile legii; f) iau măsuri pentru soluționarea sesizărilor primite de la justițiabili sau de la alte persoane privind conduita necorespunzătoare a judecătorilor și procurorilor; g) propun Președintelui României numirea în funcție și revocarea din funcție a președintelui, vicepreședintelui și președinților de secții ai Înaltei Curți de Casație și Justiție; h) avizează propunerea ministrului justiției de numire și revocare a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, a procurorului general al Parchetului Național Anticorupție, a adjuncților acestora, a procurorilor șefi secție din aceste parchete, precum și a procurorului șef al Direcției de Investigare a Infrațunilor de Criminalitate Organizată și Terorism și a adjunctului acestuia; i) aprobă transferul judecătorilor și procurorilor; j) dispun suspendarea din funcție a judecătorilor și procurorilor; k) îndeplinesc orice alte atribuții stabilite prin lege sau regulament.

țiilor care revin acestora. Lucrările Plenului Consiliului Superior al Magistraturii se desfășoară în prezența a cel puțin 15 membri, iar lucrările secțiilor se desfășoară în prezența majorității membrilor acestora.

Legea nu impune prezența tuturor judecătorilor membri, deciziile putând fi luate teoretic și în lipsa a 4 dintre aceștia, de ceilalți 15 membri ai C.S.M., cu majoritate simplă. Aceasta înseamnă că restul de 6 judecători ar putea fi, cel puțin într-o atare situație, în minoritate și nu ar putea influența în vreun fel votul asupra unor chestiuni care pot fi chiar decisive cu privire la cariera judecătorilor.

Conform art. 35 și 36 *din Legea nr. 317/2004* privind Consiliul Superior al Magistraturii, *Plenul Consiliului Superior al Magistraturii are următoarele atribuții referitoare la cariera judecătorilor și procurorilor:*

a) propune Președintelui României numirea în funcție și eliberarea din funcție a judecătorilor și a procurorilor, cu excepția celor stagiați;

b) numește judecătorii stagiați și procurorii stagiați, pe baza rezultatelor obținute la examenul de absolvire a Institutului Național al Magistraturii;

c) dispune promovarea judecătorilor și a procurorilor;

d) eliberează din funcție judecătorii stagiați și procurorii stagiați;

e) propune Președintelui României conferirea de distincții pentru judecători și procurori, în condițiile legii;

f) îndeplinește orice alte atribuții stabilite prin lege sau regulament.

Plenul Consiliului Superior al Magistraturii are următoarele atribuții referitoare la admiterea în magistratură, evaluarea, formarea și examenele judecătorilor și procurorilor:

a) la propunerea Consiliului științific al Institutului Național al Magistraturii, stabilește numărul anual de cursanți ai Institutului Național al Magistraturii, aprobă

anual data și locul pentru organizarea concursului de admitere la Institutul Național al Magistraturii, stabilește tematica pentru concursul de admitere la Institutul Național al Magistraturii și aprobă programul de formare profesională a auditorilor de justiție, emite avize și adoptă regulamente, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege;

b) numește comisia de admitere și comisia de elaborare a subiectelor pentru admiterea în Institutul Național al Magistraturii, în condițiile prevăzute de Regulamentul de organizare a examenului de admitere în Institutul Național al Magistraturii;

c) organizează și validează, potrivit legii și regulamentului, examenul de capacitate al judecătorilor și procurorilor și aprobă programul de formare profesională continuă a judecătorilor și procurorilor, la propunerea Consiliului științific al Institutului Național al Magistraturii, precum și tematica activităților de formare profesională continuă, organizate de curțile de apel și parchetele de pe lângă acestea;

d) organizează și validează, potrivit legii și regulamentului, concursurile pentru numirea în funcții de conducere a judecătorilor și procurorilor;

e) dispune organizarea concursurilor de promovare a judecătorilor și procurorilor;

f) numește comisiile pentru evaluarea activității profesionale a judecătorilor și procurorilor, în condițiile legii;

g) numește și revocă directorul și directorii adjuncți ai Institutului Național al Magistraturii, la propunerea Consiliului științific al Institutului Național al Magistraturii, și desemnează judecătorii și procurorii care vor face parte din Consiliul științific al Institutului Național al Magistraturii;

h) la propunerea Consiliului științific al Institutului Național al Magistraturii, aprobă structura organizatorică, statele

de funcții și statele de personal ale Institutului Național al Magistraturii;

i) numește directorul și directorii adjuncți ai Școlii Naționale de Grefieri și desemnează judecătorii și procurorii membri în consiliul de conducere al școlii;

j) îndeplinește orice alte atribuții stabilite prin lege sau regulament. Plenul Consiliului Superior al Magistraturii soluționează contestațiile formulate de judecători și procurori împotriva hotărârilor pronunțate de secțiile Consiliului Superior al Magistraturii, cu excepția celor date în materie disciplinară.

Potrivit art. 28 alin. 2 și din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, ministrul justiției și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție nu au drept de vot în situațiile în care secțiile îndeplinesc rolul de instanță de judecată în domeniul răspunderii disciplinare. În plus, nici reprezentanții societății civile nu participă la procedurile din secții, ci doar la lucrările Plenului Consiliului Superior al Magistraturii. Rolul Ministrului Justiției și al Procurorului General, în materie disciplinară, a căpătat și presupune, însă, alte valențe. Așadar, în baza art. 44 alin. 3 și 4 din același act normativ, acțiunea disciplinară în cazul abaterilor săvârșite de un judecător se exercită de Inspekția Judiciară, prin inspectorul judiciar, de ministrul justiției sau de președintele Înaltei Curți de

Casație și Justiție, iar acțiunea disciplinară în cazul abaterilor săvârșite de procurori se exercită de Inspekția Judiciară, prin inspectorul judiciar, de ministrul justiției sau de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. *Așadar, de principiu, atât Ministrul Justiției, cât și Procurorul General, în materie disciplinară, pot exercita acțiunea disciplinară, după caz, asupra tuturor magistraților membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, fie, în situația ultimului, asupra procurorilor în cauză.*

În plus, în baza art. 52 ind. 1 alin. 2 lit. b din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, concursul de promovare în funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție constă, între alte probe, și într-un interviu susținut în fața Plenului Consiliului Superior al Magistraturii. În cadrul probei interviului²⁵¹, Plenul Consiliului Superior al Magistraturii evaluează aspecte referitoare la integritatea candidaților. Evaluarea integrității candidaților se face pe baza raportului întocmit de Inspekția Judiciară sub acest aspect, precum și a răspunsurilor primite de la candidat la întrebările puse acestuia pe baza acestui raport, a datelor existente la dosarul profesional, a documentelor depuse de candidat, a modului în care candidatul se raportează la valori precum independența justiției, imparțialitatea magistraților, integritatea și a aspectelor ridicate în

²⁵¹ În doctrină se arată că proba privind interviul susținut în fața plenului C.S.M. în care sunt evaluate aspecte referitoare la conduita, deontologia și integritatea candidaților, se înscrie în același ciclu de prețiozitate terminologică și inutilitate, formularea legală presupunând evaluarea unor fapte și atitudini ale candidatului anterioare interviului. Dacă aceste fapte sunt negative, ele trebuiau de mult lămurite în cadrul altor proceduri specifice, lămurire care, poate, i-ar fi afectat candidatului inclusiv evaluarea profesională și i-ar fi putut împiedica eventual să-și depună candidatura. Dacă faptele sunt pozitive este inutil să mai convoci plenul și să asiguri și prezența unui

psiholog plătit doar pentru a-i adresa felicitări "integrității și deontologului" candidat. În sfârșit, dacă totuși candidatul va fi chestionat cu privire la eventuale atitudini deontologice viitoare, nu trebuie să ai o imaginație prea bogată să presupui că respectivul candidat va înșira niște enunțuri standard memorate de prin codurile deontologice, spre mulțumirea examinerilor. A se vedea, pentru detalii, **Ion Popa**, *Scurte considerații critice asupra Legii nr. 300/2011 privind procedura de promovare a magistraților în funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție*, în Revista Română de Dreptul Muncii nr. 2/2012.

cadrul discuțiilor²⁵². În consecința, *de principiu, atât Ministrul Justiției, cât și Procurorul General, participă, prin vot, la evaluarea unor aspecte referitoare la integritatea candidaților judecători la concursul de promovare în funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție*. Culmea este că această probă poate aduce candidatului 20 de puncte din punctajul maxim de 100 de puncte, calculat pentru a fi promovat la Î.C.C.J..

Totodată, în temeiul art. 39 și 40 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, pentru verificarea îndeplinirii criteriilor de competență profesională și de performanță judecătorii și procurorii sunt supuși la fiecare 3 ani unei *evaluări privind eficiența, calitatea activității și integritatea, obligația de formare profesională continuă și absolvirea unor cursuri de specializare, iar în cazul judecătorilor și procurorilor numiți în funcții de conducere, și modul de îndeplinire a atribuțiilor manageriale*. Prin raportul de evaluare a activității profesionale a judecătorului sau procurorului întocmit de comisiile prevăzute la art. 39 alin. (3) sau (4)²⁵³, se poate acorda unul dintre calificativele: „foarte bine”, „bine”, „satisfăcător” sau „nesatisfăcător”. Judecătorii sau procurorii nemulțumiți de calificativul acordat pot face contestație la secția corespunzătoare a Consiliului Superior al Magistraturii, în termen de 30 de zile de la comunicare. *Hotărârile secțiilor pot fi atacate la Plenul Consiliului*

Superior al Magistraturii. Hotărârile Plenului Consiliului Superior al Magistraturii, *ca instanță de judecată*, sunt definitive și irevocabile (aici textul lasă deschisă discuția garanțiilor de care trebuie să se bucure o instanța de judecată). Evident că din compunerea Plenului fac parte, cu drept de vot *Ministrul Justiției și Procurorul General*. *Iată cum, de principiu, atât Ministrul Justiției, cât și Procurorul General, pot verifica, prin votul lor, eficiența, calitatea activității și integritatea, obligația de formare profesională continuă și absolvirea unor cursuri de specializare, iar în cazul judecătorilor și procurorilor numiți în funcții de conducere, și modul de îndeplinire a atribuțiilor manageriale*.

Mai mult, potrivit art. 52 din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, *membrii aleși ai Consiliului Superior al Magistraturii sunt revocați*²⁵⁴ și la cererea majorității adunărilor generale de la nivelul instanțelor sau parchetelor pe care le reprezintă, în cazul neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a atribuțiilor încredințate prin alegerea ca membru al Consiliului. (...) În termen de 15 zile de la înregistrarea sesizării semnate și motivate de reprezentanții adunărilor generale prevăzute la alin. (4), *Plenul Consiliului Superior al Magistraturii dispune revocarea din funcție a membrului ales*. Procedura de revocare este practic una de sancționare care ar putea atrage inclusiv consecințe

²⁵² Art. 52⁴ din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, introdus prin Legea nr. 300/2011.

²⁵³ Evaluarea prevăzută la alin. (1) se face de comisii constituite prin hotărâre a Consiliului Superior al Magistraturii, separat pentru judecători și procurori, formate din președintele instanței sau, după caz, conducătorul parchetului, secției sau direcției din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau Direcției Naționale Anticorupție, precum și din 2 judecători sau procurori desemnați de colegiul de conducere. Din comisiile pentru evaluarea procurorilor din cadrul Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate

Organizată și Terorism și Direcției Naționale Anticorupție fac parte și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și, respectiv, procurorul șef al Direcției Naționale Anticorupție care răspund direct de performanțele acestor structuri.

²⁵⁴ Toți membrii Consiliului Superior al Magistraturii, așadar și cei de drept, răspund, în principiu, în fața judecătorilor și procurorilor pentru activitatea desfășurată în exercitarea mandatului. A se vedea **Ion Popa**, *Consiliul Superior al Magistraturii din România - de la succes instituțional la eșec funcțional*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 68 și următoarele

disciplinare pentru cel vizat. Și aici, *de principiu, atât Ministrul Justiției, cât și Procurorul General se implică în procedurile de revocare a judecătorilor, deși Curtea, în cauza Oleksandr Volkov c. Ucrainei*, a subliniat faptul că judecătorii trebuie aleși de colegii lor, fiind investiți cu un mandat bazat pe încredere. Prin urmare, simetria ar presupune ca și revocarea să aibă la bază același principiu, ținând de exercițiul democratic al dreptului judecătorilor de a alege și de a fi reprezentați de o persoană care să respecte cerințele de devotament față de principii asumate, de echilibru și imparțialitate.

Toate aceste aspecte lasă imaginea unui *veritabil cerc vicios*, în care, *de principiu, atât Ministrul Justiției, cât și Procurorul General* intervin în mai toate etapele carierei profesionale a judecătorilor gestionate de Consiliul Superior al Magistraturii (cu excepția judecării lor disciplinare în secții), cu un logic *efect descurajator asupra acestora*. Posibilitatea formulării unui recurs la Î.C.C.J. – Secția de contencios administrativ și fiscal, care există în anumite situații, nu înlătură acest efect, întrucât controlul exercitat presupune de regulă rațiuni de legalitate, iar doar în mod excepțional rațiuni de oportunitate. Oricum, în procedurile disciplinare în care *Ministrul Justiției și Procurorul General își exercită calitatea procesuală activă, chiar judecata în secțiile* Consiliului Superior al Magistraturii poate provoca serioase îndoieli de imparțialitate.

De lege ferenda, soluțiile ar putea fi, spre exemplu, prezența fără drept de vot, în Consiliul Superior al Magistraturii, atât a Ministrului Justiției, cât și a Procurorului General, suprimarea probei interviului susținut în fața Plenului Consiliului Superior al Magistraturii, în vederea evaluării aspectelor referitoare la integritatea

candidaților la promovarea la Î.C.C.J., competența exclusivă a secției de resort a Consiliului Superior al Magistraturii în procedurile de revocare a membrilor aleși judecători, judecata disciplinară a membrilor C.S.M. de un complet al Înaltei Curți de Casație și Justiție, în primă instanță, cu recursul aferent la Completul de 5 judecători, renunțarea la calitatea de titular al acțiunii disciplinare a *Ministrului Justiției și a Procurorului General* măcar în ceea ce-i privește pe membrii C.S.M. etc.

Avizul nr. 10(2007) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitor la Consiliul Justiției în serviciul societății²⁵⁵ opinează că, atunci când structura este mixtă (judecători și nejudcători) pentru a evita orice manipulare sau presiune inadecvată, Consiliul Justiției trebuie să numere o majoritate substanțială de judecători aleși de egalii lor²⁵⁶.

În opinia CCJE, o asemenea componență mixtă prezintă avantajul pe de o parte de a evita corporatismul și pe de altă parte de a reflecta diferitele curente de opinie ale societății și de a apărea astfel drept o sursă suplimentară de legitimare a puterii judiciare. Chiar și cu o componență mixtă, Consiliul Justiției trebuie să funcționeze fără cea mai mică concesiune acordată jocului majorităților parlamentare și presiunilor executivului, în afara oricărei subordonări logicilor de partid, pentru a putea fi garantul valorilor și principiilor esențiale ale justiției.

Atunci când Consiliul Justiției are o componență mixtă, CCJE consideră că *unele din sarcinile sale ar putea fi rezervate unui complet al Consiliului constituit numai din judecători*.

În ceea ce privește selecția Președintelui, același Aviz prevede că trebuie vegheat ca președinția Consiliului Justiției

²⁵⁵ Disponibil online la adresa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1254135&Site=COE> [ultima accesare 12.02.2013].

²⁵⁶ CCJE nu a luat aici în calcul problema eventuală a unui Consiliu al Justiției format în același timp din judecători și procurori.

să fie exercitată de o persoană imparțială care să nu fie apropiată de partidele politice. În consecință, în regimurile parlamentare în care Președintele / Șeful statului, are puteri mai degrabă protocolare, nimic nu împiedică atribuirea acestuia a președinției, în condițiile în care în celelalte regimuri *Președintele Consiliului Justiției ar putea fi ales de Consiliul însuși, și ar trebui să fie un judecător.*

Despre relevanța Avizelor și Recomandărilor sau a altor organisme consultative, a se vedea aplicarea directă a acestora de către Curtea Europeană – prin însușirea principiilor – în cauza **Zubko c. Ucrainei**, 26 aprilie 2006, nr. 3955/04 ș.a., par. 41-43, 68).

În lumina principiilor enunțate de Curtea Europeană în cauza **Volkov**, constatăm că o independență totală a Consiliului este condiționată de lipsa oricărei relații de subordonare între unii dintre membrii săi. Or, prezența de drept a Procurorului General și a Ministrului Justiției în acest organism colegial, alături de alți procurori aleși, în condițiile actualului statut al profesiei, pare a pune sub semnul îndoielii funcționarea sa.

Nu în ultimul rând, este de subliniat că atribuțiile Președintelui C.S.M. sunt destul de extinse, acesta organizând administrativ activitatea Consiliului. Potrivit art. 29 alin. 3 din Legea nr. 317/2004, ordinea de zi a lucrărilor plenului și ale secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii se aprobă de către acestea, la propunerea președintelui sau, după caz, a vicepreședintelui Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată, conform art. 60 alin. 3 din Legea nr. 317/2004, Președintele Consiliului Superior al Magistraturii are calitatea de ordonator principal de credite, care poate fi delegată secretarului general.

Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni, prin **Avizul nr. 12(2009) privind relația dintre judecători și procurori**²⁵⁷, reține că judecătorii și procurorii trebuie să fie independenți unii de alții și, de asemenea, să se bucure de independență în respectivele funcții. Ei au diferite sarcini în sistemul de justiție și în societate, în general. Totuși, aceste misiuni ale fiecărei funcții rămân complementare. Nu există legături ierarhice între judecător și procuror. CCJE și CCPE fac referire la jurisprudența constantă a Curții Europene pentru Drepturile Omului în ceea ce privește articolul 5 alineatul 3 și articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În special, se referă la deciziile în care Curtea a recunoscut exigența independenței de puterea executivă și de partide, pentru toți ofițerii autorizați prin lege să exercite puterea judiciară, ceea ce nu exclude, însă, subordonarea către o autoritate judiciară superioară independentă.

În perspectiva iminentei revizuirii a Legii fundamentale, considerăm că dobândirea de către procurori a unui statut identic cu al judecătorilor (în mod esențial, prin excluderea numirii Procurorului General și a Procurorului-șef D.N.A. de către puterea executivă, eliminarea subordonării ierarhice și instituirea unor proceduri de urmărire penală cu garanții suficiente), ar fi de natură a exclude divergențele existente în prezent în ceea ce privește organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, putând rămâne un consiliu mixt, ce ar fi format dintr-o majoritate consistentă de magistrați care să satisfacă exigențele de independență și imparțialitate impuse de Convenție.

Nota redacției: Articolul a fost publicat inițial în Revista JurisClasor CEDO – Februarie 2013, www.hotararicedo.ro.

²⁵⁷ Disponibil online la adresa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1543897&Site=COE> [ultima accesare 12.02.2013].